

Sú niektoré civilizačné prostredia viac naklonené vašim myšlienkam alebo myšlienkam budhizmu ako iné?

Napríklad nie je možné byť budhistom v islamskej krajine - človeka by jednoducho zlikvidovali. V islamských krajinách jestvuje istá tolerancia ku kresťanom a židom, lebo tiež majú Božiu knihu, ale my sme pre nich ničím.

Takže nechodíte do islamských krajín.

Môžem cestovať cez islamské krajiny, ale nemôžem v nich učiť, ani tam nemôže vzniknúť nejaké budhistické centrum, pretože by tých ľudí mohli zabiť. Cestujem do rozličných oblastí sveta, napríklad spolu so ženou sme sa stali rukojemníkmi militantnej skupiny v Kolumbii, v Poľsku som začal pracovať už v roku 1976, a to bol ťažký komunizmus, takže mne to neprekáža, nemal by som strach, ale bolo by to nebezpečné pre ľudí, ktorí by sa stali budhistami.

Vďaka cestám poznáte mnohé politické systémy - ktorý model usporiadania spoločnosti je podľa vás optimálny?

Sú dve peklá - v jednom je príliš veľký poriadok a v druhom je príliš málo poriadku. V pekle, kde je priveľa poriadku, je všetko predpísané, nejestvuje nijaká sloboda, všade sú značky, ktoré hovoria, ako rýchlo máš jazdiť. V druhom pekle typu raného liberálizmu je primárne poriadku a silní podvádzajú a využívajú slabých. Mali by sme sa snažiť nájsť medzi týmito dvoma extrémami to, čo sa nám najväčšmi páči, čo je najľudskejšie. Myslím, že aj v severnej demokratickej Európe sme sa priblížili k tomu extrému prílišného poriadku, robíme z dospelých ľudí deti, hovoríme im všetko, čo majú robiť. Aj vy ste tu mali taký systém. Radšej by som videl viac priestoru a zodpovednosti na jednotlivcoch.

Nemáte pocit, že na tých prísnych striktných pravidlách, ktoré sa majú dodržiavať a ktoré sa týkajú aj súkromného života jednotlivca, sa v značnej miere podieľa aj náboženstvo a cirkev?

Toto zrejme platilo skôr v minulosti. Dnes je to skôr tak, že viac politických slobôd väčšmi obmedzuje našu osobnú slobodu v tom, že všetci ľudia od nás chcú, aby sme robili to, iní zasa chcú, aby sme robili ono. Opäť si myslím, že treba nájsť dobrú rovnováhu.

Aký je vzťah medzi budhizmom a kresťanstvom? Máte nejaké spoločné body?

V skutočnosti radi prijímame dobré veci kresťanov. Kresťanstvo je ďaleko pred nami vo veci sociálneho myslenia, v ohľade pomáhania ľuďom so zdravotnými problémami. My vieme viac o myšli, o spôsoboch, ako nájsť trvalé šťastie, takže si myslím, že veľmi dobre spolupracujeme. Kresťania sa starajú o telo a my o myseľ. Ku kresťanstvu prichádzajú skôr ľudia, ktorí hľadajú otcovskú postavu, ktorá im hovorí, čo by sa malo robiť, k nám zasa prichádzajú ľudia, ktorí chcú byť nezávislí, takže všetci sú šťastní.

Potrebuje Boha?

Myslím, že je veľa bohov, ale sú smiešni. Stačí sa pozrieť na to, čo hovoria a robia - nechceli by ste, aby boli vašimi susedmi. Takže nie je inteligentné prijať ich za svojho boha. Budhisti želajú bohom veľa šťastia, ale držíme sa od nich ďalej, pretože sú schopní hovoriť a urobiť veľa smiešnych a zvláštnych vecí.

Keď chcete dosiahnuť šťastie pre seba a svoje okolie, čo tým myslíte?

Šťastie je stav mysle, ktorý sa objavuje, keď človek naplnil svoju myseľ pozitívnymi dojmami. Existujú dva druhy šťastia - podmienené šťastie, kde vytvárame príjemnú situáciu, ale toto šťastie sa rozplynie, keď sa rozpadnú tieto podmienky, a jestvuje absolútne šťastie, keď je vaša myseľ schopná radosť sa z vlastnej inteligencie a z tohto stavu sa nedá nikdy vypadnúť.

V jednom rozhovore ste spomenuli: „Nech všetko, čo robím, prináša úžitok všetkým bytostiam.“ Darí sa vám to? Kde

sa vám to najviac darí, v akej civilizačnej spoločnosti?

Začnem tým, kde sa to robí najlepšie - v západných spoločnostiach, lebo vzdelaní ľudia sú najlepšie naklonení začať s budhizmom. Ak sú ľudia príliš nahnevaní alebo zmätení, tak potrebujú nejaké iné náboženstvo. Najviac nás napádajú zrejme bývalí komunisti, ktorí o všetko prišli. Ale to nie je nič nové, robili to vždy.

Dajú sa nejaké charakterizovať spoločnosti alebo sociálne vrstvy, ktoré ľahšie oslovujete? Prejavuje sa na tom postavenie, vek, vzdelanie?

Na Západe pracujeme veľmi tvrdo, takže ľudia v istom veku príliš hlboko ponorení do práce nemôžu robiť priveľa pre budhizmus. Najviac sa s budhizmom dostávajú do kontaktu ľudia počas štúdií alebo neskôr, keď už majú rodiny a skončili s tou intenzívnou prácou. Ale jednoznačne najväčší záujem prejavujú vzdelaní ľudia a potom tie divoké typy ľudí, ktorí skáču s padákom, jazdia na motorkách a robia takéto vzrušujúce veci. V San Franciscu je veľké centrum a dvadsiati siedmi žiaci majú titul doktora alebo profesora.

Nie sú istou prekážkou pre prijímanie tohto učenia aj sociálne problémy a nižšia životná úroveň?

Problém spočíva skôr v tom, či ide o kultúru otvorenú, alebo je tá kultúra uzatvorená. Dôležitá je aj otázka sebadôvery a sebarepektu. Budhizmus totiž nie je viera, budhizmus je učenie o tom, ako sa veci majú, je to súbor metód rozvoja mysle. Takže to nie sú dogmy, nič, čomu treba veriť, iba metódy a ich vysvetlenie. Prichádzajú k nám ľudia, ktorí sa chcú rozvíjať, tí druhí nie.

Aké miesto má vo vašom učení rodina, deti, manželka, rodičia?

V súčasnosti máme viac detí, ako je priemer. Naším ľudom hovorím, že stratíme našu kultúru a rozpadneme sa, ak nebudeme mať deti, ktoré ponosú našu kultúru ďalej. Teraz sme mali také menšie stretnutie v Zürichu a takmer každý tam mal deti. Uvedomujeme si, že tie dobré veci v našej kultúre by sme mali odovzdať ďalej.

Keďže veríte v reinkarnáciu a množstvo osudov, nevnímate rodinné vzťahy ako niečo bežné na rozdiel od tých, ktorí neveria v posmrtný život a tieto vzťahy považujú za jedinečné? Ako tento pocit vplýva na vaše rodinné vzťahy?

Myslím, že budhisti rozumejú, že tie rodiny boli spolu aj v minulých životoch a zrejme sa stretnú aj v budúcnosti, takže by sa mali snažiť, aby tá situácia v budúcnosti bola dobrá.

V niektorých náboženstvách má žena submisívne postavenie. Je žena v budhizme rovnocenným partnerom?

V princípe je myseľ každého jasným svetlom, ale z praktického pohľadu väčšina spoločností, ktoré sa nachádzajú v súčasnej alebo bojovej situácii, stavajú do popredia muža. Kultúry v pokojnejšej udržiavacej fáze dopredu stavajú ženu, pretože ženy udržiavajú a chránia veci pomalým spôsobom, kým muži sú v popredí, bojujú a rúbu strojmy. Takže v niektorých budhistických kultúrach sú v popredí muži a v iných zasa ženy. To závisí od konkrétnych kultúrnych podmienok. Na absolútnej úrovni však všetci muži alebo ženy majú budhovskú prirodzenosť a ich myseľ je ako jasné svetlo. Rozdiely sa objavujú v konštrukcii tela, v hormónoch, ale sú dočasné a zanikajú, keď myseľ opúšťa telo.

Týka sa podľa vás posmrtný život každého?

Myslím, že myseľ nie je vytváraná mozgom, ale mozog transformuje, prenáša myseľ. Mozog nie je rádiovysielačom, ale iba rádiodoprijímačom. Naša myseľ je ako program, ktorý sa pohyboval od času bez počiatku množstvom svetov, a práve teraz sa stretol s konkrétnymi telami, a keď tieto tela umrú, tak myseľ ich opustí. Potom prejde psychologickou transformáciou, na základe ktorej

sa najsilnejšie tendencie dostanú na povrch a privedú nás k novému životu. Všeobecne dobré činy prinášajú dobré a príjemné zrodenie a činy prinášajúce utrpenie vedú ku nepríjemnému zrodeniu.

Čiže hovoríte, že je v podstate jedno, či človek verí v posmrtný život, rozhodujúce je, čo počas svojho života koná?

Áno, je to tak. Môžem povedať, že kým ľudia nedokážu zastaviť svoje myšlienky, tak nedokážu zastaviť ani ďalšie inkarnácie a budeme prechádzať z jedného života do druhého.

V jednom texte podrobne opisujete priebeh jednotlivých dní, ktoré sa dejú po fyzickom skone človeka - čo sa stane do troch dní, do týždňa... Nie je to iba špekulácia, ťažko overiteľná? Budem citovať samotného Budhu, ktorý hovorí, nemusíte mi veriť, ale overte si pravdivosť mojich slov. Dá sa to vôbec? Prečo by som mal veriť tej vašej interpretácii?

Spôsobom verifikácie je hlboká meditácia. Ak je dostatočne hlboká a intenzívna, tak je možné dosiahnuť takúto skúsenosť. Ale na to, aby bol človek budhistom, nepotrebuje v také niečo veriť. Jediné, čo človek potrebuje na to, aby bol budhistom, je dôverovať tomu, že existuje cieľ, ktorý sa dá dosiahnuť, že sú metódy, ktoré k tomu cieľu vedú, a že môžeme dôverovať svojim priateľom, ktorí idú spolu s nami k tomu cieľu.

Ako vnímate rozdiel medzi posmrtným životom podľa budhizmu a posmrtným životom podľa kresťanskej náuky?

Kresťania popisujú iba prvé obdobie, ktoré sa odohráva tesne po smrti, kde prežijeme buď stav šťastia, alebo stav nešťastia. Samozrejme, všetky podmienené situácie nemôžu vytrvať, vždy sa zmenia alebo rozpadnú, keď sa zmenia alebo rozpadnú podmienky, v ktorých sú vložené. Budhizmus popisuje dlhšie obdobie.

Necítite v posolstve o posmrtnom živote, že podobne ako v kresťanstve obsahuje isté uspokojovanie svojich stúpenčov? Posmrtný život mal byť odmenou za trpezlivosť na tejto zemi... A v podstate sa tým sledoval aj cieľ upokojiť široké masy, aby nešli do konfrontácie so svetskou mocou.

Chápem, že tieto veci boli často využité politickým spôsobom a mali by sme sa tomu vyhýbať. A tak ako povedal Marx, náboženstvo bolo vždy opiom pre masy. Na druhej strane náboženstvo môže byť veľmi dobrou šancou, aby umožnilo potenciálu ľudí sa rozvíjať, akurát to nesmie byť dogmatické náboženstvo a nesmie byť postavené iba na viere, ale na vzrastajúcej dôvere. Napríklad v budhizme jestvuje možnosť pochybovať po celú cestu až k osvieteniu, len je táto metóda veľmi pomalá. V prípade, že človek nepochybuje, ale kladie jednu vec za druhou a pochybnosti má za sebou, tak môže postupovať. Pripomína to situáciu, keď požičiame peniaze priateľovi, ktorý rozbieha biznis. Biznis funguje a priateľ úroky vracia späť. Takže na ďalší deň mu požičiame viac a on nám opäť vráti vyššiu sumu, čiže nejde o vieru, ale o zvyšujúcu sa dôveru. To je dôvod, prečo o budhizme hovoríme ako o religii skúsenosti, ide o proces, na konci ktorého sa stávajú budhami. V iných náboženstvách Boh vždy zostáva vonku a je odlišný od nás.

Mnohé náboženstvá majú spoločné, že sa považujú za jediné správne a jediné pravdivé. Prečo by práve váš variant tohto učenia a metódy a približovania sa k Budhovi mal byť tým správnym?

My niečo také nehovoríme, myslíme si, že rôzne náboženstvá sú vhodné pre rôznych ľudí. Preto budhizmus nikdy nemal misionárov, nikdy nevedel sväté vojny, nikdy sa nijakým spôsobom nevnucoval. O príchode budhizmu do tých krajín môžeme použiť prirovnávanie - ak je tu jazierko, tak priletia labute, ak sú tu kvety, priletia včely. Budhisti si nemyslia, že všetci ľudia by mali byť budhistami, pretože väčšina to nemôže pochopiť. A myslíme si, že ak sú ľudia schopní pochopiť budhizmus, tak

by mali mať šancu získať s ním kontakt.

Zrejme si nemyslíte, že všetci raz budú budhistami alebo že budhistami budú iba tí najschopnejší.

Myslím si, že ľudia, ktorí majú tak veľa dobrých dojmov vo svojom podvedomí, že dôverujú svetu, tak by sa mohli stať budhistami.

Aký je váš postoj k manželskému a mimomanželskému sexu?

Myslím si, že ľudia sú slobodní a môžu robiť svoje vlastné rozhodnutia. Pokiaľ sú ľudia šťastní a to, čo robia, nevedie k tomu, že sú nešťastní, tak sa Budha nezaujíma o to, čo robia vo svojich spálňach. Samozrejme, vo chvíli, keď prídu deti, tak sa veci menia, lebo vzniká voči nim zodpovednosť. Budha bol veľmi inteligentný, a preto zostal mimo našich spální. A okrem toho sexualita je miesto, kde sú ľudia úplne rozdielni. Ak v Grónsku navštívite rodinu, tak žena je súčasťou pohostenia. Na druhej strane veľa arabských žien zrazia autá, lebo pre tie obrovské odevy, čo musia nosiť na sebe, nevidia, čo sa deje v premávke. Budha hovorí, že kým nikomu neublížujeme, ale naopak, kým prinášame radosť, tak je naše konanie v poriadku. Samozrejme, dávame pozhľad na rodinám a ja v krajinách, kde je budhizmus uznávaný ako náboženstvo, sobášim ľudí podobne ako kresťanskí kňazi. Vo väčšine prípadov je normálna rodina tým najlepším riešením - ak jestvuje otvorená výmena medzi členmi rodiny.

Čo chcete svojim učením dosiahnuť pre seba, svojich blízkych a okolitý svet?

Najdôležitejším cieľom mňa, mojej ženy a mojich žiakov, približne päťsto centier budhizmu v celom svete, je, že nechceme, aby sa dôležité psychologické a filozofické znalosti stratili. Posledných tisíc rokov Tibetania strávili tým, že sa pozerali dovnútra, na toho, kto prežíva svet, a rozvinuli naozaj hlbokú múdrosť o myšli, kým my v Európe sme sa za tisíc rokov sústredili na vonkajší svet, na to, čo sa v ňom objavuje. V roku 1959 Tibet zničili Číňania, nasledovala kultúrna revolúcia a väčšinu ľudí, ktorí vedeli čítať a písať, zabil. Malej skupinke ľudí sa podarilo prejsť cez Himaláje do Indie a boli ochotní učiť. Tieto učenia existovali v Indii vyše tisícpäťsto rokov, približne od roku 500 pred Kristom až do roku 1000 nášho letopočtu, keď ich v Indii zničili arabské kmene. Vtedy sa tieto učenia dostali do Tibetu a tu zostali deväťstopäťdesiat rokov. V roku 1959 odišli budhisti späť do Nepálu a ja so svojou ženou sme sa s nimi stretli, meditovali sme a učili sa a spolu s našimi priateľmi sa snažíme tieto učenia udržať živé v našej spoločnosti. Sú to naozaj pokročilé učenia plné vysvetlení o fungovaní mysle, podobné vede. Teraz sme dopísali ďalšiu verziu knihy Ako sa veci majú. Máme asi sedem kníh - dve sú hlavné, Ako sa veci majú a Veľká pečat - v ktorých sú uložené tie hlavné informácie.

Myslíte si, že sa Tibet ešte niekedy navráti do pôvodnej spoločenskej a politickej pozície?

Nie, Tibet skončil. Môžeme sa snažiť zachrániť ich vedomosti, ale Tibetania už v súčasnosti skončili. V súčasnosti je v Tibete viac Číňanov ako Tibetánov, vzdelanie v tibetskom jazyku už nie je možné dosiahnuť. Číňania sa usilujú, aby bol vždy dostatok lacnej pálenky a cigariet, takže sa ľudia môžu sami ničť. Šanca na obnovu Tibetu už nejestvuje. Viem, že dalajláma verí, že sa mu podarí dožiť svoj život v Tibete, ale starý Tibet sa už nikdy nevráti. Bol približne na tej úrovni ako Európa v roku 1450. Bol to úplný stredovek, nijaká demokracia, nijaké sociálne práva, vzdelanie, ale jestvovala tam skupina ľudí, ktorí boli schopní po celý čas udržiavať informácie o myšli, pretože tam mali na to vhodné podmienky spočívajúce v izolácii územia. A práve tieto vedomosti sa snažíme uchovať. Nie tibetskú politiku ani kultúru, nič z toho, iba vedomosti o tom, ako funguje myseľ.

Róbert Kotian